

Contents lists available at ThaiJO

วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการสื่อสาร
INTERDISCIPLINARY SOCIAL SCIENCES AND COMMUNICATION JOURNAL

journal homepage : <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/ISSC>

การศึกษาภาพตัวแทนผู้สูงอายุไทยที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า

กุลวุฒิ โตพิจิตร์¹ ณัฐนิชา เล็กบุรุษ² ตรีฉัตร ชื่นศิลป์³ และ เกษม จันวดี⁴

Kunlawut Topijit, Nutnicha Lekburut, Trichat Chuensilp and Kasem Chanvadee

¹⁻⁴ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

Faculty of Communication Arts, Bangkok Thonburi University

E-mail: kunlawut.top@bkkthon.ac.th *Corresponding author

Article History

Received; 28-05-2026; Revised;
20-07-2026; Accepted; 12-08-2026
<https://doi.org/10.14456/issc.2026.39>

คำสำคัญ:

ภาพตัวแทนผู้สูงอายุ; ผู้สูงอายุไทย;
สังคมผู้สูงอายุ; ภาพยนตร์ไทย

บทคัดย่อ

บทนำ: ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ ส่งผลให้ภาพตัวแทนของผู้สูงอายุไทยในสื่อได้รับความสนใจมากขึ้น ภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า (2567) ถือเป็นกรณีศึกษาสำคัญที่นำเสนอเรื่องราวผู้สูงอายุจนประสบความสำเร็จทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งวิเคราะห์การนำเสนอภาพตัวแทนผู้สูงอายุไทยผ่านตัวละครในเรื่อง เพื่อสะท้อนทิศทางการสื่อสารเกี่ยวกับผู้สูงอายุในบริบทสังคมไทยผ่านสื่อภาพยนตร์ วัตถุประสงค์การวิจัย: เพื่อวิเคราะห์ภาพตัวแทนของผู้สูงอายุไทยจากภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า **ระเบียบวิธีวิจัย:** เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า นำมาวิเคราะห์ผ่านองค์ประกอบในการเล่าเรื่อง ร่วมกับแนวคิดการประกอบสร้างความเป็นจริงและแนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ **ผลการวิจัย:** ภาพตัวแทนของผู้สูงอายุไทยในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า มีรูปแบบและวิธีการเล่าเรื่องที่แตกต่างไปจากสื่อกระแสหลักอย่างสิ้นเชิง โดยปฏิเสธภาพผู้สูงอายุในฐานะภาระสังคม และแทนที่ด้วยภาพของผู้ทรงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีอำนาจต่อรองและส่งผลกระทบต่อคนรอบข้าง สอดคล้องกับแนวคิดพลวัตพลัง (Active Aging) และทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นแนวโน้มที่ภาพยนตร์ไทยจะเคลื่อนออกจากภาพลักษณ์เชิงลบสู่การนำเสนอผู้สูงอายุอย่างมีความเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าโดยสมบูรณ์ **สรุป:** ภาพตัวแทนในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า มีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) โดยปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ผู้สูงอายุไทยให้ต่างไปจากเดิม และก้าวข้ามกรอบเชิงลบสู่การนำเสนอที่มีความเป็นมนุษย์มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่เพียงยกระดับคุณภาพของภาพยนตร์ แต่ยังเปิดพื้นที่ให้สังคมได้ทบทวนคุณค่าของผู้สูงอายุอย่างปราศจากอคติ หากทิศทางนี้ได้รับการสานต่อจะเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการเปลี่ยนมุมมองสังคมให้เห็นคุณค่าของผู้สูงอายุในฐานะทรัพยากรบุคคลไม่ใช่เพียงภาระที่ต้องแบกรับ

A STUDY OF THE REPRESENTATION OF ELDERLY THAI IN THE FILM HOW TO MAKE MILLIONS BEFORE GRANDMA DIES

Keywords:

Representation of the Elderly; Thai Elderly; Aging Society; Thai Film

ABSTRACT

Introduction: As Thailand transitions into a completely aged society, the representation of the Thai elderly has garnered increasing attention. The film Lahn Mah (How to Make Millions Before Grandma Dies, 2024) serves as a significant case study, successfully portraying older adults to national and international acclaim. This research aims to analyze the representation of the Thai elderly through the characters in the film, reflecting the direction of communication regarding older adults within the context of Thai society through the cinematic medium. **Objective:** To analyze the representation of the Thai elderly in the film Lahn Mah. **Methods:** This study employs a qualitative research design, focusing on the film Lahn Mah. The analysis is conducted through narrative elements in conjunction with the concept of the social construction of reality and gerontological concepts. **Results:** The findings reveal that the portrayal of the Thai elderly in Lahn Mah completely diverges from mainstream media conventions in its style and narrative techniques. The film rejects the image of older adults as social burdens, replacing it with a portrayal of them as culturally valuable individuals who possess bargaining power and impact those around them, which aligns with the concept of Active Aging and the theory of the Social Construction of Reality. Furthermore, results indicate a trend in Thai cinema moving away from negative stereotypes toward depicting the elderly with full humanization. **Conclusion:** The representation of the Thai elderly in Lahn Mah contributes to the social construction of reality, reconstructing the image of older adults and shifting it from conventional perceptions. It demonstrates a trajectory that transcends negative stereotypes toward a more humanized portrayal. Such a shift not only elevates cinematic quality but also opens a space for society to re-examine and understand the value of the elderly without prejudice. If sustained, this direction will serve as a vital driving force in shifting societal perspectives to view the elderly as valuable human resources rather than mere burdens.

1. บทนำ

ในปัจจุบัน สังคมสูงอายุ (Aging Society) ถือเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในหลายภูมิภาคทั่วโลก รวมทั้งในประเทศไทย ที่ภาคส่วนต่างๆ ได้มีการตื่นตัวสำหรับสถานการณ์สังคมสูงวัย และมีการออกนโยบายรองรับกลุ่มคนดังกล่าวจากทางภาครัฐ และภาคเอกชน เพราะโครงสร้างประชากรสังคมไทยกำลังจะเข้าสู่ สังคมผู้สูงอายุ เพิ่มมากขึ้นเป็นอย่างมาก จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ปี 2568 (National Statistical Office, 2025)^[3] พบว่ามีจำนวนประชากรผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) มากกว่า 172 คน ต่อจำนวนประชากรเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี 100 คน เมื่อเทียบเป็นสัดส่วนผู้สูงอายุประมาณ 1 ใน 3 ของประชากรทั้งหมดของประเทศไทย จากสถานการณ์ดังกล่าว เมื่อใดก็ตามที่กลุ่มผู้สูงอายุ หรือกลุ่มคนได้รับการจัดกลุ่ม มักจะตกอยู่ในสถานะกลุ่มชายขอบ (Peripheral group) ของสังคม โดยที่ปัจจุบันสื่อที่ทรงอิทธิพลอย่างภาพยนตร์ได้นำเสนอความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้หลายครั้ง แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2567 ได้เกิดปรากฏการณ์ครั้งสำคัญขึ้น หลังจากที่ภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า (บริษัท จีดีเอช ห้าห้าเก้า จำกัด) ได้ออกฉายในประเทศไทยและต่างประเทศ ทำให้ภาพยนตร์เรื่องนี้ประสบความสำเร็จในด้านของรายได้ทั่วโลกกว่า 2,500 ล้านบาท (ณ วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2568) คำวิจารณ์ในทางที่ดีจากสำนักสื่อต่างๆ และได้รับรางวัลจากสถาบันมากมาย รวมถึงกลายเป็นภาพยนตร์ไทยเรื่องแรกในประวัติศาสตร์ที่ติดอันดับภาพยนตร์ที่ดีที่สุดจำนวน 15 เรื่อง จากทั้งหมดทั่วโลกที่ได้รับการเสนอชื่อชิงรางวัลออสการ์ ครั้งที่ 97 สาขาภาพยนตร์นานาชาติยอดเยี่ยม ซึ่งเนื้อหาของภาพยนตร์เรื่อง หลานม่าเป็นการนำเสนอเรื่องราวผู้สูงอายุ ผ่านตัวละครอาม่าเหม้งจู ที่ป่วยเป็นโรคเมเร็งระยะสุดท้าย และได้รับการดูแลจากหลานชายที่เพื่อเพียงต้องการแค่มรดก

จากประเด็นข้างต้นสามารถกล่าวได้ว่าการนำเสนอภาพผู้สูงอายุผ่านตัวละครอาม่าเหม้งจูที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ภาพยนตร์เรื่องนี้ประสบความสำเร็จอย่างมากโดยไม่ใช่ว่าแค่ในประเทศไทยเท่านั้นแต่ยังประสบความสำเร็จไปทั่วโลก เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดของทางมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ที่ได้ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุเป็นหลัก สำหรับการวิจัยนี้จะช่วยตอบคำถามสำคัญที่จะสะท้อนให้เห็นว่าช่องทางการสื่อสารอย่างภาพยนตร์นั้นสามารถนำเสนอภาพตัวแทนของผู้สูงอายุในบริบทสังคมไทยว่ามีทิศทางและแนวโน้มอย่างไร?

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ภาพตัวแทนผู้สูงอายุไทยที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า

3. การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดผู้สูงอายุ (Older people) คือ บุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของร่างกาย จิตใจ และสังคม ซึ่งความเสื่อมถอยของร่างกายดังกล่าว ส่งผลให้มีการจัดประเภทของผู้สูงอายุตามลักษณะของสภาพร่างกาย ที่อยู่ในจุดเสื่อมถอยในเชิงลบไว้ ทั้งหมด 8 ประการ ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ปี 2558 (Sueaprem, 2022)^[4] ดังนี้ 1) สูงอายุมักจะจู้จี้ขี้บ่น เป็นลักษณะที่เราสัมผัสได้เสมอจากผู้สูงอายุ บางครั้งเกิด จากการต้องการการเอาใจใส่ หรือเกิดจากความต้องการดักเตือนว่ากล่าวและชี้แนะลูกหลาน 2) ประการที่สอง ผู้สูงอายุจะรู้สึกสิ้นหวัง เมื่อถึงวัยที่ร่างกายเสื่อมโทรม มักทำอะไรไม่ค่อย สะดวก บางครั้งช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ไม่มีงานการทำ อาศัยการดูแลจากผู้อื่น จึงรู้สึกสิ้นหวัง และ รู้สึกว่าตนเองไม่มีประโยชน์ต่อคนอื่น 3) ประการที่สาม ความตาย ผู้สูงอายุเป็นวัยใกล้ฝั่ง ที่รู้ตัวว่าเวลาของตนเองใกล้เข้ามาทุกทีจึงไม่ แปลกที่จะนึกถึงความตายเป็นประจำ การพยายามที่จะดิ้นรน ทั้งที่รู้ว่าไม่สามารถ เอาชนะได้ อาจเกิด เป็นความเครียดก็เป็นได้ 4) ประการที่สี่ ผู้สูงอายุมักจะนึกถึงอดีต เป็นอดีตที่เคยภูมิใจ อดีตที่ประสบความสำเร็จ ความ มั่งคั่ง ความรัก ความสดใสในช่วงแรกแย้ม รวมไปถึงอดีตที่เคยเจ็บปวด ทำให้ผู้สูงอายุนึกถึงอยู่ บ่อยครั้ง และชอบที่จะเล่าถึงสิ่งเหล่านั้นซ้ำไปซ้ำมา ในบางเวลาไปอาจเล่าไปร้องไห้ไป 5) ประการที่ห้า ผู้สูงอายุมักจะอยากรบยา มาจากการที่คนแก่มักเก็บทุกเรื่องมาคิด และเก็บ เป็นความทุกข์ไว้ภายในใจ รู้สึกไม่สบายใจกับทุกสิ่ง และคิดกังวลไปไกล

ผู้สูงอายุจึงต้องการปรับทุกข์ กับใครสักคน หรือได้บอกเล่าความทุกข์ใจ ความนึกคิดในตอนนั้น 6) ประการที่หก ผู้สูงอายุมักมีความฝัน ผู้สูงอายุมีความฝันต่างๆ มากกว่าวัยหนุ่มสาว เนื่องจาก มีเวลาว่างมาก รู้จักเวลาที่เหลืออยู่ของตน และรู้ว่าตนต้องตาย จึงมักฝันถึงสิ่งต่างๆ ที่อยากเห็น อยากได้ หรืออยากให้เกิดขึ้น ก่อนที่ตนเองจะจากโลกนี้ไป 7) ประการที่เจ็ด ผู้สูงอายุมักดื้อรั้น ถือดี ด้วยความมั่นใจว่าตนรู้มากกว่า มีประสบการณ์ มากกว่า จึงไม่ฟังความเห็นจากใครและหยิ่งในศักดิ์ศรีของตน 8) ประการที่แปด ผู้สูงอายุมักต้องการเพื่อน ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนฝูง ญาติมิตร หรือคนใน ครอบครัวใกล้ชิด ก็ถือเป็นเพื่อนที่ดี ที่ช่วยให้ผู้สูงอายุได้คลายเหงา ได้พูดคุย และมีความสุข ผู้สูงอายุ จึงขอเวลาที่มีลูกหลานมาหาเป็นพิเศษ

แนวคิดการประกอบสร้างความเป็นจริง (Social Construction of Reality) เป็นแนวคิดที่อธิบายถึงการสื่อความหมายของตัวแทนที่ภาพยนตร์ได้สร้างขึ้นมาเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคม ทั้งนี้ แนวคิดนี้จึงสามารถนำมาอธิบายถึงการสื่อความหมายของภาพยนตร์ที่ได้สร้างภาพตัวแทนออกมาว่าต้องการสื่ออะไรและอย่างไร โดยสำนักวัฒนธรรมศึกษา ซึ่ง มิเชล ฟูกูต์ (Michel Foucault) ก็ได้เสนอแนวความคิดที่ต่อยอดจากการประกอบสร้างโลกความเป็นจริงโดยให้ความหมายว่าการประกอบสร้างนั้นไม่ได้มีการสร้างความหมายที่อาจมีตัวตนหรือไม่มีตัวตนขึ้นหากแต่ยังมีเรื่องของอำนาจ (Power) ที่แฝงไว้ในการสร้างภาพตัวแทน ในขณะที่ โรลันด์ บาร์ธ ได้แบ่งความหมายของการสื่อสารเรื่องภาพตัวแทนไว้ 2 ประเภทด้วยกัน ดังนี้ 1) ประเภทแรกความหมายตรง (Denotative Meaning) หมายถึง ซึ่งปรากฏในรูปแบบของสัญลักษณ์ที่มีความชัดเจน ความหมายตรงตัว เข้าใจและยอมรับกันโดยทั่วไป และประการที่สอง 2) ความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) หมายถึง ความหมายที่สื่อหรือนำความคิดเกี่ยวข้องไปถึงบางสิ่งบางอย่างที่มีลักษณะ หรือคุณสมบัติคล้ายกับคำที่มีความหมายโดยตรงแต่เป็นความหมายเชิงเปรียบเทียบ หรือ “ความหมายแฝง”

แนวคิดภาพตัวแทน (Representation) สจิวต์ ฮอลล์ ได้ให้ความหมายของภาพตัวแทนไว้ว่าเป็นกระบวนการประกอบสร้างความหมายให้แก่สิ่งต่างๆ ผ่านการใช้ภาษาและสื่อสัญญาณต่างๆ โดยแฝงการตัดสิน ประเมินค่า และให้ความหมายบางประการแก่สิ่งต่างๆ ตามมุมมองของผู้นำเสนอภาพตัวแทนนั้น ซึ่งการศึกษาภาพตัวแทนในมุมมองวาทกรรมจะสนใจเหตุผลเบื้องหลังและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างความหมายผ่านวาทกรรม เพราะภาพตัวแทนที่เกิดจากการประกอบสร้างโดยวาทกรรมเป็นมุมมองที่เกิดการเลือกสรร ประเมินค่า ตีความบางแง่มุมของสิ่งต่างๆ ในการนำเสนอซึ่งจะสัมพันธ์กับจุดยืนและมุมมองของผู้นำเสนอภาพตัวแทน แต่การทำงานของภาพตัวแทนนั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการเข้ารหัส/ถอดรหัส (Encoding and Decoding) จากผู้ส่งสาร/ผู้ผลิตและผู้รับสาร/ผู้ชม (Luiyyaphong, 2013)^[2]

แนวคิดการเล่าเรื่อง การวิเคราะห์ภาพตัวแทนผู้สูงอายุไทยในภาพยนตร์เรื่องหลานมาจำเป็นต้องใช้กระบวนการทศนในการเล่าเรื่องเพื่อมาวิเคราะห์พิจารณาองค์ประกอบหลักที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเล่าเรื่อง ได้แก่ 1) แก่นเรื่อง (Theme) วิเคราะห์และตีความประเด็นหลักของภาพยนตร์ที่ผู้สร้างต้องการจะนำเสนอแก่นความคิดผ่านตัวละครหลักในเรื่อง 2) ตัวละคร (Character) วิเคราะห์ถึงความคิดและพฤติกรรมทั้งที่เป็นผู้กระทำและผู้ถูกกระทำพร้อมทั้ง วิธีการจำแนกตัวละครที่มีบทบาทสำคัญและส่งผลกระทบต่อการทำงานของตัวละครหลัก โดยตัวละครแบ่งออกเป็น 2 ประเภท (Kaewthep & Hinwiman, 2008)^[1] คือ 1) ตัวละครหลัก (main character / principal character) และ 2) ตัวละครประกอบ (minor character / subordinate character)

3) ความขัดแย้ง (Conflict) องค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้เรื่องราวน่าติดตาม แบ่งได้ 4 แบบ ดังนี้

- ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์คือความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ระหว่างตัวละครด้วยกันเอง ซึ่งอาจเป็นตัวละครหลักกับตัวละครรอง
- ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวละครกับธรรมชาติ กำหนดให้ตัวละครต้องต่อสู้กับธรรมชาติ อาจเป็นภัยธรรมชาติหรือสภาพแวดล้อม ความแห้งแล้งตามธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด สึนามิ ฯลฯ ความขัดแย้ง ประเภทนี้จะพบได้ในเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับผิ นวนิยายวิทยาศาสตร์ หรือเรื่องเกี่ยวกับหายนะ

- ความขัดแย้งภายในจิตใจของมนุษย์ อาจเป็นความขัดแย้งทางกายภาพ เช่น ความพิการ หรือความขัดแย้งทางจิตใจ อย่างการเอาชนะใจด้านดีและด้านชั่วของตนเอง เป็นต้น

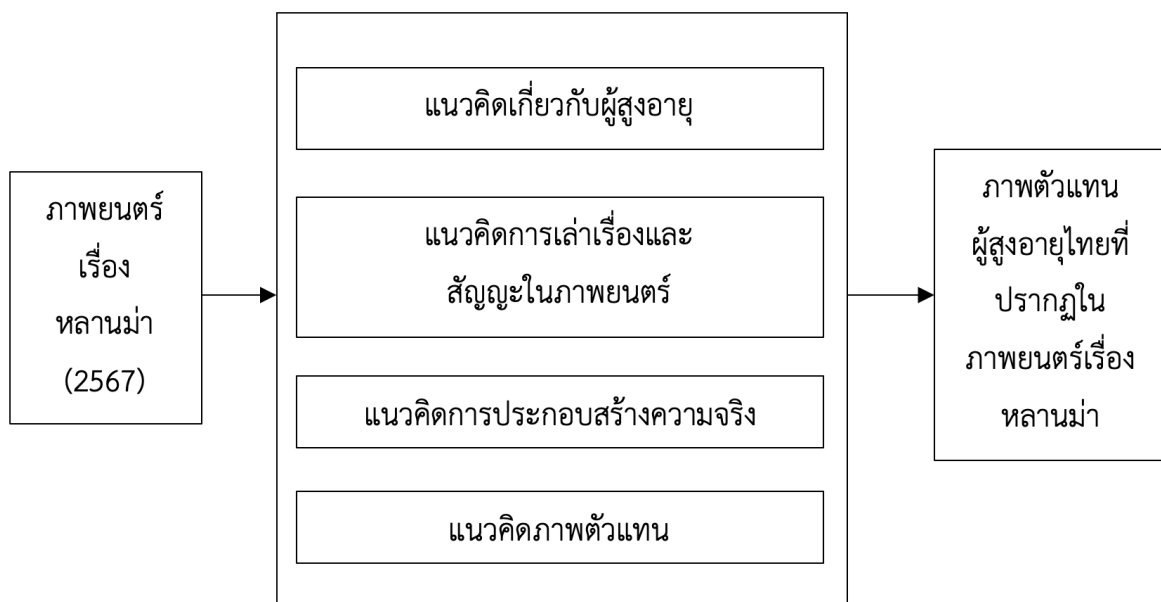
- ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่อยู่แวดล้อมที่อาศัยอยู่ เช่น การถูกรังเกียจจากสังคม

4) ฉาก (Setting) วิเคราะห์ให้เห็นถึงบทบาทของฉากในการประกอบสร้างความหมายอันเป็นอัตลักษณ์ที่กำหนดให้แก่ตัวละคร ทั้งเวลาและสภาพแวดล้อมที่สัมพันธ์กันกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภาพยนตร์ 5) สัญลักษณ์พิเศษ (Symbol) วิเคราะห์ให้เห็นจุดประสงค์หลักความต้องการที่แท้จริงของผู้สร้างที่ต้องการจะสื่อความหมายในทิศทางเดียวกันกับแก่นเรื่อง (Theme) ผ่านสัญลักษณ์พิเศษทางภาพและเสียงที่นำมาใส่ไว้ในภาพยนตร์ที่ถูกนำเสนอซ้ำๆ อาจเป็นวัตถุ สถานที่ หรือสิ่งมีชีวิต 6) โครงเรื่อง (Plot) วิเคราะห์วิธีการวางรูปแบบและการลำดับเหตุการณ์การเล่าเรื่องของเรื่องในภาพยนตร์ ตั้งแต่ต้นจนจบ โดยมีลำดับการเล่าเรื่อง 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การเริ่มเรื่อง (Exposition) คือการสร้าง เรื่องราว (2) การพัฒนาเหตุการณ์ (Rising Action) คือการที่เรื่องราวเกิดปมปัญหาที่เข้มข้นขึ้น (3) ภาวะวิกฤติ (Climax) หรือจุดสุดยอดเกิดขึ้นเมื่อเหตุการณ์ความขัดแย้งพัฒนาไปสู่จุดที่สูงที่สุด (4) ภาวะคลี่คลาย (Resolution) คือ ปัญหาได้รับการเปิดเผยหรืออาจได้รับการแก้ไข (5) การยุติของเรื่องราว (Ending) คือการ สิ้นสุดของเรื่องราวทั้งหมด

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

5. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ทำการคัดเลือกภาพยนตร์ไทยแบบเฉพาะเจาะจงคือภาพยนตร์ไทยเรื่องหลานม่า (2567) กำกับโดยพัฒน์ บุญนิธิพัฒน์ ที่มีตัวละครหลักและมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์หัตถบท (Textual analysis) ร่วมกับ แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ (Older people) แนวคิดการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction

of Reality) แนวคิดภาพตัวแทน (Representation) แนวคิดการเล่าเรื่อง (Narration) มาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์พิจารณาในการสร้างภาพตัวแทนผู้สูงอายุไทยในมิติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น สภาสังคม คนในชุมชน และวัฒนธรรม เพื่อศึกษาว่าภาพยนตร์ไทยเรื่องหลานม่าสร้างภาพตัวแทนผู้สูงอายุไทยอย่างไร ในรูปแบบใด

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือภาพยนตร์ไทยขนาดยาว เรื่อง “หลานม่า”

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการวิจัยคือ กรอบการวิเคราะห์ (Analytical Framework) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการสังเคราะห์ทฤษฎีและแนวคิดผู้สูงอายุจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง กรอบแนวคิดนี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการถอดรหัสและสังเคราะห์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในภาพยนตร์ออกมาได้อย่างเป็นระบบ โดยแบ่งเกณฑ์การวิเคราะห์ออกเป็นโครงเรื่อง ความขัดแย้งแก่นเรื่องตัวละครฉากและมุมมองการเล่าเรื่อง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) ดังนี้ 1) รวบรวมเอกสารทุติยภูมิ โดยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการตีความการเล่าเรื่องในภาพยนตร์และแนวคิดผู้สูงอายุเพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย 3) รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยการรับชมภาพยนตร์เรื่องหลานม่าซ้ำหลายครั้งเพื่อระบุและบันทึกการใช้สัญลักษณ์และเทคนิคการเล่าเรื่องในภาพยนตร์ที่โดดเด่นตามกรอบการวิเคราะห์ที่กำหนดไว้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) โดยมีขั้นตอนที่เป็นระบบดังนี้ 1.วิเคราะห์แบบเจาะจง โดยการนำภาพยนตร์เรื่องหลานม่ามาวิเคราะห์อย่างละเอียดตามกรอบการวิเคราะห์ 4 หมวดหมู่ และบันทึกผลลงในตารางจำแนกประเภท 2) วิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ภาพยนตร์ทั้งหมดมาสังเคราะห์และเปรียบเทียบ เพื่อระบุรูปแบบและแนวโน้มของผู้สูงอายุที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องหลานม่า 3) สรุปและตีความ โดยการตีความผลการวิเคราะห์ในภาพรวม เพื่อสรุปการศึกษาภาพตัวแทนผู้สูงอายุไทยที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า มีลักษณะเป็นอย่างไร และตอบคำถามการวิจัยที่ตั้งไว้

6. ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ตัวบท (Textual analysis) จากภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า ที่คัดเลือกมาแบบเฉพาะเจาะจงประกอบกับเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ ภาพตัวแทนผู้สูงอายุไทยที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องหลานม่า สรุปผลออกมาได้ตารางดังนี้

ตารางที่ 1

สรุปภาพตัวแทนผู้สูงอายุไทยที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องหลานม่า

มิติแต่ละด้าน	ภาพผู้สูงอายุไทย ในสื่อกระแสหลัก	อาม่าเหม้งจู	พี่ชายอาม่า	จิมแจ็ก
1. ร่างกายและสุขภาพ				
สภาพ ร่างกาย	ร่างกายเสื่อมถอย ทุพพลภาพ ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ นำเสนอผ่านภาพผู้ป่วย ติดเตียง	ป่วยมะเร็งลำไส้ ระยะ 4 แต่ยังประกอบอาชีพ ขายไก่ทุกเช้า มีพลังงานและความ	สุขภาพแข็งแรงกว่า อาม่า มีฐานะดี ร่างกายไม่ปรากฏ ความเสื่อมถอยชัดเจน	ป่วยมะเร็งระยะ 4 เช่นเดียวกับอาม่า แต่ยังคงทำงานค้าขาย อยู่ที่ตึกแถว

ความสามารถในการดูแลตนเอง การเผชิญกับความตาย	พึ่งพาผู้อื่นทั้งหมด ถูกนำเสนอว่าช่วยเหลือตนเองไม่ได้ นำเสนอเป็นฉากเศร้า น่าสงสาร เน้นความทุกข์ทรมาน	เด็ดเดี่ยว ดูแลตนเองได้แม้ป่วยหนักยังทำอาหารออกไปตลาด จัดการชีวิตประจำวันได้ เผชิญความตายอย่างมีศักดิ์ศรี วางแผนฮวงซุ้ยล่วงหน้าก่อนตาย ปรับความเข้าใจคืนดีกับคนในครอบครัว	ดูแลตนเองและครอบครัวได้เต็มที่ มีลูกหลานดูแลรำล่อม ไม่ปรากฏฉากเผชิญความตายโดยตรง	ดูแลตนเองได้ ยังประกอบอาชีพได้แม้จะป่วยหนัก เสียชีวิตก่อนอำมา ทำหน้าที่สะท้อนชะตากรรมของผู้สูงวัยที่โดดเดี่ยว

2. ด้านบทบาทในครอบครัวและสังคม

บทบาทหลักในครอบครัว	ผู้รับการดูแล ภาระของลูกหลาน ไม่มีอำนาจตัดสินใจ	แกนกลางทางวัฒนธรรมของครอบครัวผู้กำหนดทิศทางความสัมพันธ์ทั้งหมด	หัวหน้าตระกูลชาย ผู้มีอำนาจเด็ดขาดตามระบบชายเป็นใหญ่ แต่ขาดความเมตตา	บทบาทรอง คือเพื่อนคู่ทุกข์คู่สุขของอำมา ทำหน้าที่ให้กำลังใจ
ความสัมพันธ์กับคนรุ่นใหม่	ขัดแย้งกับคนรุ่นใหม่ ถูกมองว่าล้าหลัง สอนไม่ได้เรื่อง	มีความขัดแย้งในช่วงต้นแต่ท้ายที่สุดเป็นผู้ถ่ายทอดคุณค่าสู่เอ็มได้สำเร็จ	ขัดแย้งกับอำมา ตัดสัมพันธ์สะท้อนค่านิยมชายเป็นใหญ่ที่กดทับผู้หญิง	ไม่มีบทบาทข้ามรุ่น เน้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงวัยด้วยกัน
ฐานะและอำนาจทางเศรษฐกิจ	ผู้สูงวัยมักถูกนำเสนอว่ายากจนต้องพึ่งพาลูกหลานทางการเงิน	ฐานะปานกลาง-ต่ำ แต่มีทรัพย์สินที่ดิน มีอำนาจต่อรองผ่านมรดก	มั่งคั่ง มีบ้านหลังใหญ่ ลูกหลานมาก ใช้ทรัพย์สินเป็นอำนาจควบคุม	ฐานะพอดีพอกิน ค่าขายของชำไม่ได้ร่ำรวย

3. ด้านอารมณ์และจิตใจ

ลักษณะอารมณ์หลัก	จู้จี้ขี้น สิ้นหวัง ขี้เหงา อารมณ์อ่อนแอ ต้องการความเห็นใจ	เด็ดเดี่ยว อดทน ลึกซึ้ง รู้เท่าทันทุกคนแต่เลือกที่จะรักต่อ ไม่แสดงความโกรธ	หยิ่งทะนง เย็นชา ยึดมั่นในศักดิ์ศรี ตระกูลขาดความเห็นอกเห็นใจ	อ่อนน้อม มิตรภาพสูง เป็นผู้ให้กำลังใจ สะท้อนความโดดเดี่ยวผ่านมิตรภาพ
ความสามารถให้อภัย	ไม่ค่อยปรากฏ หรือแสดงเพื่อน่าสงสารเท่านั้น	สูงมาก รู้ว่าหลานหลอกแต่เลือกที่จะรักต่อ ภายหลังยกมรดกให้เสียทั้งที่เป็นลูกที่สร้างปัญหา	ต่ำมาก ตัดสัมพันธ์น้องสาวร่วมสายเลือด เพราะศักดิ์ศรีและค่านิยมชายเป็นใหญ่	ให้กำลังใจอำมาตลอด สะท้อนการยอมรับชะตาชีวิตด้วยใจเบิกบาน

ความโดดเด่น	นำเสนอเพื่อกระตุ้นความ เวทนาไม่ได้วิเคราะห์เชิง โครงสร้าง	ซ่อนความโดดเด่นไว้ ได้ความเข้มแข็ง สะท้อนผ่านการที่ ลูกหลานไม่ใส่ใจ	ไม่ปรากฏความ โดดเด่น มีลูกหลานรายล้อม แต่ขาดความสัมพันธ์ที่ แท้จริง	โดดเด่นในแบบเดียว กับอามา ทั้งคู่ต่างพึ่งพามิตรภาพ เพื่อบรรเทาความเหงา

4. ด้านเพศสภาพและชนชั้น

เพศสภาพกับ บทบาท ในครอบครัว	ผู้สูงวัยหญิง คือ ผู้เสียสละ อ่อนแอ รอรับการดูแล ผู้สูงวัยชาย คือ อำนาจในตระกูล	หญิงแกร่ง ไม่ยอมรับบทบาทผู้ อ่อนแอ มีอำนาจตัดสินใจ แต่ถูกกดทับโดยพี่ชาย	ชายสูงวัยที่ใช้อำนาจ เพศผ่านการตัดสินใจ น้องสาวเรื่องมรดก สะท้อนค่านิยมชาย เป็นใหญ่	หญิงสูงวัยที่มีชีวิตอยู่ นอกกรอบครอบครัว สร้างอัตลักษณ์ผ่านมิตร ภาพและอาชีพ
ตำแหน่ง บทบาทแห่ง อำนาจ	ผู้สูงวัยไม่มีอำนาจการกระท ำถูกกำหนดชะตาโดยลูก หลาน	มีอำนาจสูงในการกำหนด ชะตากรรมตนเอง เลือกให้อภัย เลือกผู้รับมรดก	มีอำนาจเต็มตาม ระบบชาย แต่ใช้อำนำน้นเพื่อ กดทับ ไม่ใช่สร้างสรรค์	อำนาจจำกัดอยู่ในขอบ เขตมิตรภาพส่วนตัว ไม่ได้มีบทบาทขับเคลื่อน เรื่อง

5. ด้านวัฒนธรรมและชาติพันธุ์

อัตลักษณ์ วัฒนธรรม	มักถูกนำเสนอแบบเหมารวม ขาดความซับซ้อนของ อัตลักษณ์จีน	จีน-ไทยที่ซับซ้อน ผสมคุณค่าสอง วัฒนธรรม ผ่านอาหาร ภาษา พิธีกรรม	จีนดั้งเดิมที่ยึดมั่นใน ระบบชายเป็น ใหญ่และศักดิ์ศรี ตระกูล ตีความแบบแข็งทื่อ	จีนโพ้นทะเล ค้าขายของชำ สะท้อนชีวิตคนชั้นกลาง ล่างในชุมชนไทย-จีน
บทบาทรักษา มรดกทาง วัฒนธรรม	ผู้สูงวัยในสื่อมักถูกนำเสนอ ว่าล้าสมัยไม่ใช่ผู้รักษา วัฒนธรรม	ผู้รักษาพิธีกรรม ความทรงจำ ภาษาจีนแต้จิ๋ว และคุณค่าข้ามรุ่น ผ่านโจ๊ก ฮวงซุ้ย ลูก ทับทิม	รักษาค่านิยมโบราณที่ ล้าหลัง สังคมชายเป็นใหญ่ ไม่ใช่คุณค่าทาง วัฒนธรรมสร้างสรรค์	รักษาวัฒนธรรมการค้า ขายแบบชุมชนไทย-จีน สายสัมพันธ์ชุมชน ตลาดพลู

6. สรุปด้านภาพลักษณ์โดยรวมที่สอดคล้องกับภาพตัวแทนผู้สูงอายุไทย

รูปแบบของ ภาพตัวแทน ถูกนำเสนอใน ภาพยนตร์	ภาพจำแบบเหมารวม (Stereotypical Aging) ที่สะท้อนให้เห็นว่าสื่อหลัก มักลดทอนคุณค่าผู้สูงวัย ร่างกายทรุดโทรม พึ่งพา ผู้อื่น และมีจิตใจ เช่น จู้จี้ บ่น ดื้อรั้น จมอยู่กับอดีต	ผู้สูงวัยที่มีพลัง (Empowered Aging) ท้าทายอคติ (Ageism) และการ เหยียดเพศ (Sexism) พร้อมกัน นำเสนอผู้หญิงสูงวัยใน ฐานะผู้มีอำนาจทาง วัฒนธรรม	ผู้สูงวัยในระบบชาย เป็นใหญ่ (Patriarchal Aging) ตัวอย่างของระบบที่ กดทับผู้สูงอายุหญิง แม้ผู้กดทับก็เป็นผู้สูง อายุเอง	ผู้สูงวัยที่พึ่งพามิตรภาพ (Solidarity Aging) สะท้อนเครือข่ายทางสัง คมของผู้สูงวัยที่สื่อมัก มองข้าม มิตรภาพระหว่าง วัยเดียวกัน

7. อภิปรายผล

การวิจัยการศึกษาภาพผู้สูงอายุที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องหลานม่า มุ่งเน้นทำความเข้าใจว่าการภาพตัวแทนของผู้สูงอายุไทยที่ปรากฏนั้นเป็นเช่นไร เพราะเหตุใด โดยผู้วิจัยได้ทำการเลือกภาพยนตร์ไทยแบบเฉพาะเจาะจงมา 1 เรื่อง ซึ่งมีลักษณะสำคัญที่ตัวละครหลักคือผู้สูงอายุ คือ ภาพยนตร์เรื่องหลานม่า (2567)

จากการศึกษาพบว่าภาพตัวแทนของผู้สูงอายุที่ถูกนำเสนอแตกต่างจากการสร้างภาพผู้สูงอายุในสื่อบันเทิงกระแสหลักอย่างมีนัยสำคัญ ภาพยนตร์ปฏิเสธการถูกลดทอนคุณค่าของผู้สูงอายุที่เป็นเพียงผู้ป่วยที่ต้องการดูแล หรือ ภาระสังคมแต่ถูกแทนที่ด้วยภาพของผู้สูงอายุในฐานะผู้ทรงอำนาจทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Active Aging ขององค์การอนามัยโลก ที่มองว่าเมื่อเข้าสู่ช่วงสูงวัยแล้วอำนาจทางร่างกายอิทธิพลทางความคิดต้องสิ้นสุดลง เห็นได้ชัดจากตัวละครหลักต่างวัยในเรื่องที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านมุมมองและความคิดโดยสิ้นเชิง แม้ว่าภาพยนตร์ยังคงนำเสนอภาพของผู้สูงอายุในเชิงลบในบางฉากของเรื่อง ตามแนวคิดผู้สูงวัยจากคุณลักษณะ 8 ประการ ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ปี 2558 (Sueaprem, 2022)^[4] แต่ภาพยนตร์ได้ประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) ไว้บางส่วนเพื่อเชื่อมโยงให้ผู้ชมได้มีประสบการณ์ร่วมก่อนที่ภาพยนตร์จะสร้างภาพตัวแทนผู้สูงอายุขึ้นมาใหม่ (Representation) ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของ Berger และ Luckman ที่ว่าความจริง (Reality) ล้วนถูกสร้างขึ้น (Construct) แล้วแต่สิ่งใดจะถูกคัดสรร ปกปิด บิดเบือน หรือหยิบยกให้ปรากฏต่อสังคมจากการประกอบสร้างโดยการเห็นชอบของสถาบัน ทำให้เกิดการปฏิบัติและการแสดงออกซ้ำๆ เสมือนว่าเป็นเรื่องปกติ ผ่านความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ ของผู้สูงอายุให้เปลี่ยนไป ผ่านฉากสำคัญที่ปรากฏในเรื่องโดยใช้กลวิธีทางงานสร้างภาพยนตร์ให้ผู้ชมได้เข้าถึงอารมณ์ได้มากที่สุด

ภาพตัวแทนผู้สูงอายุไทยที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องหลานม่า ถูกนำเสนอภาพตัวแทนของผู้สูงอายุทั้งชายและหญิง (Main Character / Principal Character) ที่แตกต่างสื่อกระแสหลัก อย่างมีนัยสำคัญ สามารถสรุปได้ดังนี้ 1) การรื้อสร้างภาพจำแบบเดิมของผู้สูงอายุ ในสื่อโทรทัศน์ไทยกระแสหลักที่ผ่านมา ผู้สูงอายุมักถูกนำเสนอในแบบเหมารวม (Stereotype) ทั้งในมิติกายภาพ เช่น ร่างกายทรุดโทรม ฟังหาผู้อื่น และมีจิตใจ เช่น จู้จี้ขี้นั่น ต้อร้น จมอติต แต่ตัวละครอาม่าเหม่งจูในภาพยนตร์เรื่องนี้ถูกออกแบบให้มีความซับซ้อนทางจิตวิทยา มีศักดิ์ศรี มีเจตจำนงของตนเอง และเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและอารมณ์ของครอบครัว มิใช่เพียง ผู้รอรับความช่วยเหลือ ปรากฏผ่านฉากหนึ่งในภาพยนตร์ที่อาม่าสามารถช่วยเหลือตัวเองใช้ชีวิตประจำวันได้โดยลำพังในบ้านตึกแถว รวมถึงการเดินทางเพื่อไปทำธุระที่ธนาคารเพื่อฝากเงินให้หลาน และประกอบอาชีพค้าขาย ที่ในทุกๆ วันจะต้องตื่นเช้าเพื่อทำใจออกไปขายที่ตลาด สะท้อนให้เห็นถึงภาพผู้สูงอายุที่ยังแข็งแรงช่วยเหลือตัวเองได้ต่างจากสื่อกระแสหลัก 2) ผู้สูงอายุในฐานะผู้รักษามรดกทางวัฒนธรรม อาม่าเหม่งจูทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์หรือผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมไทย-จีน ผ่านภาพที่ปรากฏในภาพยนตร์ เช่น อาหาร (โจ๊ก) ภาษาจีน (แต้จิ๋ว) พิธีกรรม (เซ็งเม้ง, ฮวงซุ้ย) รวมถึงค่านิยมเรื่องความกตัญญูผ่านสัญลักษณ์อย่างลูกท้อที่ติดตามความเชื่อของชาวจีน ซึ่งเชื่อมโยงตัวละครหลายรุ่นเข้าหากัน จากฉากที่ตัวละครลูกหลานอาม่ามาพบหน้ากันในวันหยุดและวันเซ็งเม้ง หรือการที่เอ๋มเรียนทำโจ๊กสูตรอาม่าเพื่อที่จำได้มีอาชีพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นการรับช่วงต่อมรดกทางจิตวิญญาณ ไม่ใช่มรดกทางวัตถุ 3) ความโดดเดี่ยวและความเหลื่อมล้ำของผู้สูงอายุในสังคมร่วมสมัย ภาพยนตร์เรื่องหลานม่าสะท้อนให้เห็นถึงความโดดเดี่ยวของผู้สูงอายุ (Loneliness) ซึ่งซ่อนอยู่ภายใต้ความเข้มแข็งที่แสดงออกภายนอก ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางเพศสภาพผ่านตัวละครพี่ชายอาม่า ที่ยึดถือค่านิยมชายเป็นใหญ่ซึ่งกดทับสถานภาพของอาม่ามาตลอดชีวิต จากฉากที่อาม่าเหม่งจูเดินทางไปหาพี่ชายเพื่อขอเงินซื้อฮวงซุ้ยให้ตนเอง ขณะที่สัญลักษณ์อย่างตุ๋นเอ็นที่เต็มไปด้วยของหมดอายุ สะท้อนภาพความเหงาและการถูกมองข้ามของผู้สูงอายุในชีวิตประจำวัน 4) ความขัดแย้งระหว่างค่านิยมกตัญญูและปัจเจกนิยมยุคใหม่ หัวใจสำคัญของภาพยนตร์เรื่องหลานม่าคือการนำเสนอความตึงเครียดระหว่างชุดความคิดแบบกตัญญูยุคเก่า ที่ผูกโยงความดีเข้ากับการดูแลผู้สูงอายุ กับวิถีชีวิตแบบปัจเจกนิยมยุคใหม่ที่เน้นผลประโยชน์ส่วนตัวที่ต้องการมรดก ซึ่งท้ายที่สุดภาพยนตร์เลือกบทสรุป ที่สะท้อนให้เห็นถึง ความรักที่ไม่มีเงื่อนไขและความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างรุ่น คือสิ่งที่มีคุณค่าที่สุด ผ่านตัวละครอาม่าที่ดูแลลูกและเอ๋มที่ดูแลอาม่าเหม่งจู ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่อยู่ในสถานะช่วยเหลือตัวเองได้

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าภาพยนตร์เรื่องหลานม่า นำเสนอภาพตัวแทนของผู้สูงอายุผ่านตัวละครอาม่าเหม้ง จู พี่ชายอาม่า และซิ้มเจ็ก ในลักษณะที่มีความซับซ้อน หลากหลายมิติ และเต็มไปด้วยความหมายเชิงเปรียบเทียบ (Connotative Meaning) ซึ่งทำลายภาพจำแบบเหมารวม (Stereotype) ในสื่อกระแสหลักอย่างมีนัยสำคัญ แม้ตัวละครหญิงผู้สูงอายุจะเผชิญภาวะโรคภัย แต่ยังคงมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองและกำหนดชะตาชีวิตจนถึงวาระสุดท้าย ทั้งยังทำหน้าที่เป็นแกนกลางทางวัฒนธรรมไทย-จีนที่ถ่ายทอดคุณค่าข้ามรุ่น ในขณะที่ตัวละครชายสะท้อนภาพอำนาจในระบบชายเป็นใหญ่ผ่านทรัพย์สิน อย่างไรก็ตาม ภาพยนตร์ยังคงสะท้อนคุณลักษณะเชิงลบหรือความถดถอยของผู้สูงอายุ 8 ประการ ตามแนวคิดของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ ปี 2558 (Sueaprem, 2022)^[4] ได้แก่ ความรู้สึกขุ่น ความสิ้นหวัง การนึกถึงความตาย การโทษอดีต ความต้องการระบาย ความฝันในวัยปลาย ความดื้อรั้น และความต้องการเพื่อน ซึ่งปรากฏร่องรอยผ่านพฤติกรรมและการปฏิสัมพันธ์กับลูกหลานในฉากสำคัญต่าง ๆ ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่า ประสบการณ์ของผู้สูงอายุไม่ได้เป็นมิติเดียว หากแต่ถูกหล่อหลอมและนิยามร่วมกันระหว่างสังคม ความเสื่อมถอยทางร่างกาย กับปัจจัยเชิงเพศสภาพ ชนชั้น วัฒนธรรม และโครงสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวอย่างลึกซึ้ง

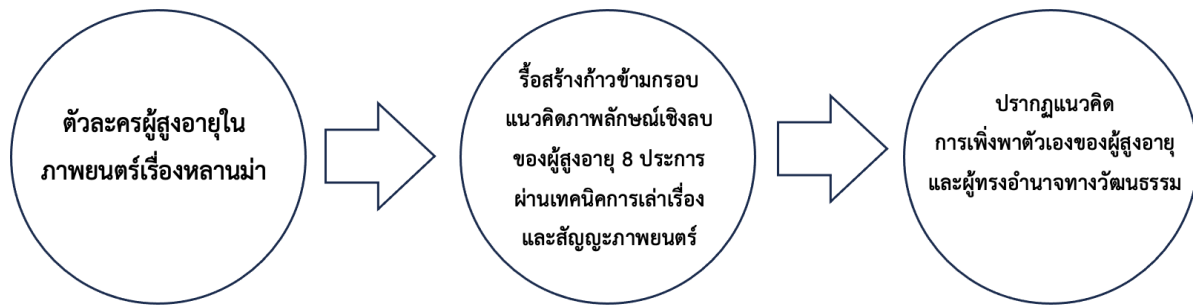
ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า ภาพตัวแทนผู้สูงอายุไทยปรากฏในภาพยนตร์เรื่องหลานม่า นำมาซึ่งความสำเร็จในการก้าวข้าม "กรอบภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุไทยเชิงลบ" (Negative Stereotypes) 8 ประการที่มักพบในสื่อบันเทิงกระแสหลัก โดยปฏิเสธการลดทอนคุณค่าผู้สูงอายุให้เป็นเพียงผู้ป่วยหรือภาระสังคม แต่กลับประกอบสร้างภาพตัวแทนใหม่ (Representation) ในฐานะผู้ทรงอำนาจทางวัฒนธรรมและมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Humanization) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Active Aging ขององค์การอนามัยโลก (Wongsawat, 2016)^[5] แม้ภาพยนตร์จะยังคงนำเสนอคุณลักษณะเชิงลบทางกายภาพอยู่บ้าง แต่ถือเป็นกลวิธีในการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) ตามอธิบายของ Berger และ Luckmann ที่ตั้งใจคัดสรรและหยิบยกแง่มุมที่คุ้นชินมาเชื่อมโยง เพื่อให้ผู้ชมเกิดประสบการณ์ร่วม ก่อนจะใช้กลวิธีทางภาพยนตร์พลิกเปลี่ยนค่านิยมและอุดมการณ์เดิม ทิศทางดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ภาพยนตร์ไทยในอนาคตมีแนวโน้มที่จะยกระดับการสร้างสรรค์ตัวละครผู้สูงวัยให้มีมิติ มีอำนาจต่อรอง และส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งไม่เพียงแต่จะเพิ่มความสมจริงในเชิงศิลปะ แต่ยังเปิดพื้นที่ให้สังคมได้ตระหนักถึงการสูงวัยอย่างปราศจากอคติ และเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการมองผู้สูงอายุเป็น "ภาระ" สู่การเป็น "ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า" ในท้ายที่สุด

8. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยเกี่ยวกับภาพตัวแทนผู้สูงอายุไทยที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องหลานม่า นั้นพบว่า ภาพยนตร์เรื่องหลานม่า ประสบความสำเร็จในการรื้อสร้างและก้าวข้ามกรอบภาพลักษณ์เชิงลบ 8 ประการของผู้สูงอายุในสื่อกระแสหลักผ่านกลวิธีการเล่นเรื่องและใช้สัญลักษณ์ในภาพยนตร์ สู่การประกอบสร้างภาพตัวแทนใหม่ที่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Humanization) และสอดคล้องกับแนวคิดการพึ่งพาตนเองของผู้สูงวัย (Active Aging) โดยใช้กลวิธีทางภาพยนตร์หยิบยกสังขารความเสื่อมถอยทางร่างกายมาเชื่อมโยงประสบการณ์ร่วมกับผู้ชม ก่อนจะพลิกเปลี่ยนกระบวนทัศน์ให้สังคมตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุในฐานะผู้ทรงอำนาจทางวัฒนธรรมและแกนกลางสัมพันธ์ภาพข้ามรุ่น ไม่ใช่เพียงผู้ป่วยหรือภาระทางสังคม ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับบทบาทภาพยนตร์ไทยในอนาคตให้ปราศจากอคติทางอายุและเพศสภาพอย่างมีมิติ

ภาพที่ 2

การรื้อสร้างและก้าวข้ามกรอบภาพลักษณ์เดิมของผู้สูงอายุไทย ในภาพยนตร์เรื่องหลานม่า

9. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. ใช้เป็นต้นแบบและกรณีศึกษาในการวิเคราะห์ภาพยนตร์ที่นำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยผลการวิจัยนี้สามารถเป็น ต้นแบบและกรณีศึกษาที่มีคุณค่าสำหรับนักศึกษา ผู้กำกับ นักวิจารณ์ หรือผู้สนใจทั่วไปที่ต้องการทำความเข้าใจและวิเคราะห์ในภาพยนตร์เรื่องอื่นๆ ที่มีบริบทและวัฒนธรรมแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือใกล้เคียงกับประเทศไทย หรือแถบ ซึ่งผลงานภาพยนตร์เรื่องหลานม่าที่ถูกนำเสนอในงานวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นถึงวิธีการที่ผู้กำกับสามารถถ่ายทอดมุมมองและความรู้สึกของผู้สูงอายุออกมาได้อย่างลึกซึ้งและมีศิลปะ ดังนั้น ผลวิจัยนี้จึงสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเทคนิคการเล่าเรื่อง การใช้สัญลักษณ์ทางภาพ การสร้างตัวละคร และการออกแบบสุนทรียภาพที่สะท้อนเนื้อหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุในงานภาพยนตร์ชิ้นอื่นๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. ใช้เป็นต้นแบบและกรณีศึกษาสำหรับองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนหรือกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อความเท่าเทียมโดยผลวิจัยนี้สามารถใช้เป็นหลักฐานในการสื่อสารกับสาธารณชนถึงผลกระทบของภาพตัวแทนผู้สูงอายุไทยที่มีต่อการรับรู้ของผู้ชม พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงนโยบายหรือแนวปฏิบัติในอุตสาหกรรมสื่อ เพื่อผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างที่สนับสนุนการนำเสนอเนื้อหาที่มีความยุติธรรมและมีจริยธรรมมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรมีการพัฒนาและศึกษาภาพตัวแทนของผู้สูงอายุที่ปรากฏในภาพยนตร์สื่ออื่นของประเทศที่มีบริบทวัฒนธรรมจีน คล้ายคลึงกัน เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ เวียดนาม ครอบคลุมลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น เพื่อเปรียบเทียบภาพตัวแทนผู้สูงอายุว่ามีความลักษณะและมีการประกอบสร้างเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

2. ควรมีการพัฒนาและศึกษาภาพตัวแทนผู้สูงอายุที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องหลานม่า ควรศึกษาให้ครอบคลุมถึงกลุ่มผู้รับสารและผู้ส่งสาร เพื่อให้ได้เนื้อหาข้อมูลที่ครบถ้วนในส่วนของคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีและแนวคิดในการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม เนื่องจากข้อมูลส่วนใหญ่เป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นมาใหม่ และควรมีการวิจัยเพิ่มเติมเพื่อเสริมในส่วนที่บกพร่องเพื่อเป็นองค์ความรู้และแนวทางในการสร้างสรรค์ภาพยนตร์ไทยที่มีตัวละครหลักเป็นผู้สูงอายุของไทยให้มีทางเลือกเพิ่มขึ้น

REFERENCE

- [1] Kaewthep, K. & Hinwiman, S. (2008). *The stream of thinkers in political economy and communication theories*. Phap Phim.
- [2] Luiyyaphong, K. (2013). *Cinema and the social construction: People, history, nation*. Chulalongkorn University Press.
- [3] National Statistical Office. (2025). *The 2024 survey of the older population in Thailand: Provincial level*. National Statistical Office.
- [4] Sueaprem, P. (2022). *Narrative of elderly characters in popular digital-era television dramas* [Unpublished master's thesis]. Naresuan University.
- [5] Wongsawat, S. (2016). A development of aging people to become active aging. *Journal of Mental Health of Thailand*, 24(3), 202–207.